

Unieke schoolborden

door E. J. Huizenga-Onnekes

Wat een schoolbord is weet elk kind en toch bestaan er misschien **schoolborden** waarvan ze nog nooit gehoord hebben. Het zijn houten dozen met versieringen, die met een schuif gesloten kunnen worden. Daarin bewaarde en droeg men boeken, schriften, pennen, potloden en andere schoolbehoeften. Op oude kinderprenten en boeken ziet men soms kinderen afgebeeld met zo'n schoolbord in de hand. Ze komen zelfs voor op oude schilderijen en prenten uit de 17de eeuw, b.v. van Van Ostade, Jan Steen, David Teniers e.a. Volgens de heer N. Ottema, directeur van het museum „Prinsessehof” te Leeuwarden bestonden ze reeds in de Romeinse tijd en dat ze reeds in de kloosterscholen gebruikt zijn is wel zeker, al heeft men daarvoor ook niet de directe bewijzen.

Het heet dat men er ook de bidprentjes in bewaarde. Deze noemt men ook „sanctjes” of „hilgen”. Het waren afbeeldingen van Heiligen, vaak in zachte pastelkleuren geschilderd op perkament of dik papier, omringd door fijn knip- of snijwerk. Vaak zijn dit juweeltjes van volkskunst.

Sommige **schoolborden** zijn van eikenhout en versierd met kerfsneornament. Dit zijn prachtige producten van inheemse volkskunst of huisvuist. Maar men had ze ook van vurenhout en grof beschilderd met land-

schappen, molens, mensen en dieren. Deze kwamen meest uit Duitsland en werden in de speelgoedwinkels verkocht, zoals nu griffel- en sponsdozen.

De **schoolborden** waren dus de voorlopers van de tegenwoordige schooltassen. Toch raakten ze vrij plotseling uit de mode en nu is het wel merkwaardig dat men ze nauwelijks meer aantreft, behalve in de musea. Een mooi exemplaar bezit nog de familie Gorter uit Roodeschool. Ik zag ze in mijn prille jeugd bij mijn grootouders, die op de „Boykema-Heerd” te Ezinge woonden. Van één herinner ik me alleen de geel met bruine kleur, maar de ander heeft een sterke indruk op me gemaakt. Daar stond een afbeelding op van een kind bij een sloot. Een vis had het bij zijn hemd-slip te pakken, die uit het broekje te voorschijn kwam. De voorstelling was kennelijk bedoeld als een waarschuwing. Dit maakte toen geen indruk op me. Ik begreep waarschijnlijk reeds, dat de vissen je niet bij een hemd-slip konden pakken, maar de angstige uitdrukking op het gezicht van het kind is me altijd bijgebleven.

Zeer karakteristiek zijn de Hindeloper en ook de Amelander **schoolborden**. Gewoonlijk zijn ze in een warm-dieprode kleur geschilderd en met snijwerk versierd. In het museum Prinsessehof bevindt zich ook een exemplaar uit Winschoten, naar ik meen met naam en jaartal. In het Openluchtmuseum te Arnhem bevindt zich een dertigtal uit alle delen van ons land. Ook zag ik ze indertijd in het museum te Emden in Oostfriesland. Daar noemde men ze net als in Oost-Groningen ook wel „schrifdeuzen”.

Mijn oom, de heer G. A. Brongers te Heemstede, is in het bezit van twee 18de eeuwse **schoolborden** van Ameland. Het ene een gezicht op Nieuw-Amsterdam (New York) met de kaart van de eerste nederzetting. Op de zij-kanten ziet men een Indiaan aan het maïs stampen, een ander heeft een bever gevangen en houdt deze bij de staart in de hoogte.

Het tweede hierbij gereproduceerde schoolbord, is een gezicht op Nova Zembla met traankokerijen. In de verte het Jan Mayeneiland. De walvisvangst in vol bedrijf. Ditzelfde tafereel op de zijkanten. Beide „schrifdeuzen” zijn misschien in gebruik geweest bij stuurmansleerlingen.

Het is niet onwaarschijnlijk dat Nederlandse zeelui toen ze voor de Oost-Indische Compagnie voeren deze dozen in de Oost gezien hebben, want daar gebruikte men dergelijke houten etuis als opbergdoosjes voor Chinees porselein. In het Groninger museum van Oudheden bevindt zich in de porseleinverzameling een dergelijk etui. Het is mogelijk dat men hier de vorm heeft overgenomen.